

IV AKTUALNE WYDARZENIA I PROBLEMY

Ks. Stanisław Czerwik

Katechumenat dorosłych i mistagogia sakramentalna w kościele w polsce (Refleksje na marginesie rozesełanej ankiety)

W roku 1973 z inicjatywy francuskich i niemieckich ośrodków liturgicznych powstało Europejskie Stowarzyszenie Sekretarzy Krajowych Komisji do spraw Liturgii. Należy do niego blisko dwadzieścia osób reprezentujących komisje liturgiczne wszystkich regionów Europy, wśród nich także przedstawiciel Komisji Episkopatu Polski do spraw Liturgii i Duszpasterstwa Liturgicznego (obecna jej nazwa brzmi: Komisja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów).

Co dwa lata w różnych miejscach Europy (Genewa - 1973; Luksemburg - 1975; Innsbruck - 1977) ¹ odbywają się kilkudniowe sesje naukowe, których celem jest wzajemne przekazywanie sobie przez reprezentantów komisji informacji na temat stanu liturgii i duszpasterstwa liturgicznego w Kościołach lokalnych, a także podejmowanie studium różnych zagadnień wyłonionych w wyniku wspólnych inicjatyw. Ostatnie spotkanie odbyło się pod koniec czerwca 1998 roku w München (wyżej podpisany w nim uczestniczył w zastępstwie nie wybranego jeszcze sekretarza naszej krajowej Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów), następne zaś zostało zaplanowane na 27 czerwca 2000 roku w Fatimie.

Na to najbliższe spotkanie został wybrany temat: □ Chrześcijańska inicjacja... wtajemniczenie w co?" W związku z potrzebą przeprowadzenia w Kościołach lokalnych Europy sondażu na temat drogi chrześcijańskiego wtajemniczenia oraz ogólnie pojętej mistagogii liturgicznej biuro koordynujące prace Stowarzyszenia Sekretarzy Krajowych Komisji do spraw Liturgii przygotowało specjalny kwestionariusz, który by umożliwił zdobycie niezbędnych informacji. Ks. Biskup prof. Wacław Świerzawski, Przewodniczący Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, w dniu 4 stycznia 1999 roku rozesłał tekst kwestionariusza do wszystkich Biskupów Ordynariuszy polskich diecezji z prośbą o przekazanie go osobom odpowiedzialnym za przygotowanie dorosłych do sakramentów wtajemniczenia i za mistagogię liturgiczną, a także z prośbą o udzielenie odpowiedzi potrzebnych do przygotowania najbliższej sesji naukowej Stowarzyszenia, jaka ma się odbyć w Fatimie w roku 2000.

Na prośbę Ks. Biskupa Świerzawskiego odpowiedziało tylko piętnaście diecezji (na ogólną liczbę 39!): Częstochowa, Drohiczyn, Gdańsk, Gniezno, Koszalin-Kołobrzeg, Legnica, Lublin, Łomża, Łowicz, Łódź, Poznań, Sandomierz, Tarnów, Warszawa, Wrocław.

A oto zasadnicze pytania kwestionariusza oraz synteza udzielonych odpowiedzi.

1. Pierwsze dotyczy istnienia katechumenatu dla dorosłych i młodzieży oraz jego formy. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że katechumenat zorganizowany na skalę diecezjalną istnieje w Częstochowie i w Sandomierzu (od r. 1993). W niektórych diecezjach na sposób stały działają ośrodki katechumenalne przy parafiach (np. przy kościele św. Elżbiety w Gdańsku; przy kościele akademickim KUL oraz przy parafii św. Rodziny w Lublinie; w dwóch parafiach w Łodzi; przy kościele pod wezwaniem św. Anny oraz św. Marcina w Warszawie). W większości diecezji przygotowanie osób dorosłych lub młodzieży do sakramentów wtajemniczenia odbywa się prywatnie w poszczególnych parafiach, zależnie od wyłaniających się potrzeb.

Katechumenami są najczęściej Polacy; rzadko osoby pochodzące z dawnych republik sowieckich położonych za wschodnią granicą (Ukraińcy, Białorusini, Rosjanie, Kazachowie). Niekiedy są to studenci zagraniczni, którzy zamierzają zawrzeć związek małżeński ze stroną katolicką polskiej narodowości. Kandydatami do sakramentów są zwykle młodzi pochodzący ze środowisk ateistycznych, związanych z dawnym aparatem partyjnym, z rodzin religijnie zaniedbanych, dzieci funkcjonariuszy wojskowych z czasów PRL. Osoby te zetknęły się z Kościołem dzięki uczestnictwu w katechizacji szkolnej, albo pod wpływem wierzącego, przyszłego partnera małżeństwa. Niekiedy impulsem do ożywienia więzi z Kościołem staje się przygotowanie dziecka do I Komunii św. w rodzinie: rodzice są ochrzczeni, ale nie bierzmowani ani nie praktykujący, dzieci zaś nie ochrzczone,

choć uczestniczą w nauce religii w szkole, albo tylko ochrzczone, ale nie doprowadzone do udziału w Eucharystii.

Przygotowanie do sakramentów wtajemniczenia trwa od kilku miesięcy do roku, zależnie od intelektualnego i duchowego poziomu kandydatów. Niekiedy rozpoczyna się w Adwencie, a kończy się w Wigilię Paschalną. Często jednak etapy przygotowania przebiegają niezależnie od rytmu roku liturgicznego.

2. Drugie pytanie kwestionariusza wiąże się z przygotowaniem ochrzczonych do sakramentu bierzmowania.

W polskich diecezjach regułą jest dopuszczanie do bierzmowania młodzieży kończącej szkołę podstawową (klasa VII - VIII). Tu i ówdzie jednak pojawia się praktyka udzielania tego sakramentu w pierwszych latach szkoły średniej. Duszpasterze przekonują się, że nie wystarcza przygotowanie do bierzmowania w ramach katechizacji szkolnej; konieczne okazuje się dopełnienie katechizacji poprzez wtajemniczenie kandydatów w życie parafialne, wspólną modlitwę i liturgię, zwłaszcza w Eucharystię. Niemalą rolę pełnią w tej dziedzinie istniejące w parafiach ruchy i stowarzyszenia (Akcja Katolicka, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Oazy modzieżowe). Udział w tej katechezie - inicjacji parafialnej jest wymagany jako warunek dopuszczenia do bierzmowania. Często jednak zdarza się, że osoby wchodzące w wiek dojrzały zaniedbują przyjęcie tego sakramentu. Okolicznością stymulującą do jego przyjęcia staje się perspektywa służby wojskowej, zawarcia małżeństwa lub zaproszenie do pełnienia funkcji chrześcijańskich. Takim osobom "opóźnionym" biskupi udzielają sakramentu w katedrze lub w swej prywatnej kaplicy.

3. Kolejny punkt kwestionariusza dotyczy stosowania w katechezie i praktyce duszpasterskiej rytuału "Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych" (wydanie polskie z roku 1988).

Tylko w diecezjach i ośrodkach, w których istnieje stały katechumenat, wspomniany rytuał jest stosowany z uwzględnieniem przewidzianych w nim etapów wtajemniczenia. W toku przygotowania indywidualnego niewielkiej liczby osób stosuje się ten rytuał raczej jako inspirację i to w wersji zredukowanej. Nie są praktykowane jakieś szczególne formy udziału katechumenów w niedzielnej Mszy świętej. Zachęca się ich do uczestnictwa w Eucharystii razem ze wspólnotą parafialną.

Autorów ankiety interesuje w związku z tym, "jakie jest pojmowanie egzorcyzmów przez wiernych świeckich i przez szafarzy sakramentów". Z nadesłanych odpowiedzi wynika, że rozumienie to jest na ogół płytkie, czasem graniczące z magią, sensacją i lękiem. "Pewna część świeckich wiernych traktuje egzorcyzmy jako swoiste remedium na wszelkie słabości w dziedzinie psychicznej" - stwierdza jeden z respondentów. Inny wyraża bardziej pesymistyczną diagnozę: "Ludzie świeccy mają bardzo mgliste pojęcie o egzorcyzmach. Nic dziwnego. Przez długie lata był to temat tabu, jakby z pogranicza <wiedzy tajemnej>, a współcześni <charyzmatycy> i <uzdrowiacze> nie przyczyniają się do zrozumienia istoty egzorcyzmów".

Kilku respondentów postuluje katechezę o istocie i praktyce tej formy sakramentaliów.

4. Czwarty punkt ankiety uwzględnia "związek między sakramentami". Chodzi autorom o świadomość wewnętrznego powiązania między sakramentami chrześcijańskiego wtajemniczenia oraz między wtajemniczeniem, pokutą i małżeństwem. Jedno z pytań tego punktu dotyczy praktykowanych form mistagogii - wprowadzenia w rozumienie i przeżywanie każdego z sakramentów.

Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że wierni na ogół uznają potrzebę przystąpienia do sakramentu pokuty i pojednania np. przed bierzmowaniem, zawarciem związku małżeńskiego, przed podjęciem funkcji chrześcijańskich czy świadków bierzmowania. Niska jest jednak świadomość wewnętrznego dynamizmu sakramentów, np. chrztu i pokuty, Eucharystii w (takim np. sensie, w jakim uczy o tym Jan Paweł II w encyklice "Redemptor hominis", n. 20). Wydaje się, że katecheza mistagogiczna pozostaje ciągle niezastąpiona, a bywa zaniebawiana. Jeden z respondentów stwierdza: "W tej dziedzinie jest niezbędna stała i systematyczna formacja wiernych. Współczesny człowiek, zafascynowany obrazem telewizyjnym i komputerowym, z coraz większym trudem rozumie język symboli i poezji, a więc właściwy język liturgii". Ktoś inny pisze: "Wierni nie mają wyrobionej świadomości powiązania między sakramentami inicjacji chrześcijańskiej; raczej traktują każdy sakrament oddzielnie".

5. W punkcie piątym autorzy ankiety pytają o duszpasterską troskę o osoby, które przyjęły sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia.

Z nadesłanych odpowiedzi wynika, że troska ta jest bardzo zróżnicowana w zależności od wielkości parafii i gorliwości duszpasterzy, którzy wprowadzili neofitów do wspólnoty Kościoła. W parafiach wielkich nowo wtajemniczeni często znikają w anonimowej masie wiernych. Lepiej jest we wspólnotach, w których istnieją stowarzyszenia, ruchy katolickie, czy ośrodki duszpasterstwa akademickiego... Tam odbywają się spotkania formacyjne, dni skupienia, rekolekcje ewangelizacyjne. Respondent jednej z diecezji, w której istnieje stały katechumenat, stwierdza: "Mistagogia jest prowadzona. Neofici uczestniczą razem z innymi wiernymi w liturgii Mszy św. niedzielnej. Wspólnota parafialna modli się w ich intencji w niedziele następujące po wtajemniczeniu. W odpowiednim czasie doprowadza się neofitów do sakramentu pokuty przez katechezy dotyczące tego sakramentu. Podkreśla się również uroczysty charakter rocznicy chrztu w kręgu rodzinnym i grupie katechumenalnej". Z innej diecezji pochodzą jednak uwagi sygnalizujące trudności: brak poczucia łączności między neofitą i Ośrodkiem katechumenatu (nie dbają o to katechiści ani proboszczowie), brak radykalnego nawrócenia widoczny w krótkim czasie po przyjęciu ("zaliczeniu") sakramentów, brak systematycznej katechezy dorosłych. Ktoś inny pisze: "z katechumenami po przyjęciu przez nich sakramentów nie mamy kontaktu. Jeśli jest, to sporadyczny".

6. W ostatnim punkcie ankiety zostało postawione pytanie specjalne: "Jak postępuje się wobec osób już ochrzczonych, lub pragnących przejść do Kościoła katolickiego z innego wyznania chrześcijańskiego, ale żyjących w związku małżeńskim niezgodnym z zasadami prawa kanonicznego?"

W świetle nadesłanych odpowiedzi podejmowane są nieśmiało próby otoczenia troską duszpasterską osób żyjących w niesakramentalnych związkach, napotykających przeszkody do zawarcia małżeństwa katolickiego (np. w związku ze zgłoszeniem prośby o udzielenie chrztu dzieciom lub przygotowaniem do I Komunii św.). W przypadkach zamierzonej konwersji na katolicyzm każdą sytuację rozpatruje się indywidualnie, ale według zasady: "najpierw muszą być uregulowane sprawy małżeńskie, potem można mówić o udzieleniu chrztu lub o przyjęciu do Kościoła katolickiego".

Powyższa prezentacja jest z konieczności fragmentaryczna i nie odzwierciedla sytuacji istniejącej w większości naszych diecezji. A przecież dotykamy tu jednego z najważniejszych źródeł życia i wzrostu Kościoła, jakim są sakramenty wiary (por. KL 59). Przyszłość Ciała mistycznego zależy bowiem od wiary jego członków i od ustanowionych przez Chrystusa skutecznych znaków uobecniających Jego Paschalne Misterium.

Ale na prośbę Ks. Biskupa Przewodniczącego Komisji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 24 diecezji nie nadeszła żadna odpowiedź...